

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NÔNG THỊ THỦY

**CÁC TỪ NGỮ THUỘC TRƯỜNG TẬP TỤC
VÀ LỄ HỘI TRONG TIẾNG TÀY**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2017

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NÔNG THỊ THỦY

**CÁC TỪ NGỮ THUỘC TRƯỜNG TẬP TỤC
VÀ LỄ HỘI TRONG TIẾNG TÀY**

Chuyên ngành: Ngôn ngữ Việt Nam

Mã số: 60.22.01.02

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Cán bộ hướng dẫn khoa học: PGS.TS TẠ VĂN THÔNG

THÁI NGUYÊN - 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu nêu trong luận văn là trung thực. Những kết luận khoa học của luận văn chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Nông Thị Thủy

LỜI CẢM ƠN

Tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn tới Thầy Tạ Văn Thông, người đã hướng dẫn viết luận văn này.

Xin chân thành cảm ơn các Thầy Cô giáo đã giảng dạy, khoa Sau đại học, Trung tâm Học liệu Đại học Thái Nguyên, đã tạo điều kiện tốt nhất cho tác giả trong quá trình học tập và nghiên cứu.

Sau cùng, xin cảm ơn gia đình, người thân, đồng nghiệp và các học viên Cao học Ngôn ngữ K23 đã động viên, giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và viết luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả

Nông Thị Thủy

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
DANH MỤC CÁC BẢNG	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	3
4. Phương pháp nghiên cứu	3
5. Đóng góp mới của luận văn.....	4
6. Bố cục	4
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ THUYẾT	5
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu.....	5
1.1.1. Những nghiên cứu về trường từ vựng ngữ nghĩa	5
1.1.2. Những nghiên cứu về dân tộc Tày và tiếng Tày ở Việt Nam.....	9
1.1.3. Những nghiên cứu về tập tục và lễ hội của người Tày.....	11
1.2. Cơ sở lý thuyết	12
1.2.1. Cơ sở ngôn ngữ học	12
1.2.2. Cơ sở văn hóa học	26
1.2.3. Một số nét về người Tày, văn hóa Tày và tiếng Tày.....	37
1.2.4. Tiểu kết	42
Chương 2: ĐẶC ĐIỂM HÌNH THỨC CỦA CÁC TỪ NGỮ THUỘC TRƯỜNG TẬP TỤC VÀ LỄ HỘI CỦA NGƯỜI TÀY	44
2.1. Khái quát về các từ ngữ chỉ tập tục và lễ hội của người Tày	44
2.2. Các đơn vị có hình thức là từ.....	46
2.3. Các đơn vị có hình thức là ngữ.....	51
2.3.1. Danh ngữ	51

2.3.2. Động ngữ	53
2.3.3. Tính ngữ.....	55
2.4. Tiêu kết	56
Chương 3: ĐẶC ĐIỂM NGỮ NGHĨA CỦA CÁC TỪ NGỮ THUỘC TRƯỜNG TẬP TỤC VÀ LỄ HỘI CỦA NGƯỜI TÀY	57
3.1. Các từ ngữ chỉ tập tục và lễ hội của người Tày và sự phản ánh văn hóa truyền thống	57
3.2. Sự phân loại và một số đặc điểm ngữ nghĩa của các từ ngữ thuộc trường tập tục của người Tày.....	61
3.2.1. Khái quát về các từ ngữ thuộc trường tập tục	61
3.2.2. Sự phân loại các từ ngữ thuộc trường tập tục.....	62
3.3. Sự phân loại và một số đặc điểm ngữ nghĩa của các từ ngữ thuộc trường lễ hội của người Tày	75
3.3.1. Khái quát về các từ ngữ thuộc trường lễ hội	75
3.3.2. Sự phân loại các từ ngữ thuộc trường lễ hội	77
3.4. Tiêu kết	80
KẾT LUẬN	81
TÀI LIỆU THAM KHẢO	84
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Các từ ngữ chỉ tập tục và lễ hội xét theo hình thức	45
Bảng 2.2: Các từ chỉ tập tục và lễ hội xét theo hình thức.....	50
Bảng 2.3: Các ngữ chỉ tập tục và lễ hội xét theo hình thức.....	55
Bảng 3.1: Các từ ngữ chỉ tập tục và lễ hội xét theo ngữ nghĩa	60
Bảng 3.2: Các từ ngữ thuộc trường tập tục xét theo ngữ nghĩa	71
Bảng 3.3: Các từ ngữ thuộc trường lễ hội xét theo ngữ nghĩa	78

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Trong nghiên cứu từ vựng ngữ nghĩa của một ngôn ngữ, sự tìm hiểu những từ ngữ trong các trường nghĩa - những từ ngữ được liên kết với nhau nhờ có một hoặc một số thành tố nghĩa chung, là một công việc rất có ý nghĩa, cần sự quan tâm đặc biệt. Có thể nói đây là công việc đầu tiên khi người nghiên cứu và người học tiếng, khi tiếp xúc với một ngôn ngữ.

Trong quốc gia đa dân tộc Việt Nam, 53 dân tộc thiểu số có vốn văn hóa truyền thống rất phong phú, đa dạng. Lễ hội và tập tục là những nét làm nên cái riêng biệt, bản sắc văn hóa của mỗi dân tộc. Những đặc trưng văn hóa này được ghi nhận trong các từ ngữ thuộc trường tập tục và lễ hội.

1.2. Người Tày có số dân lớn nhất trong các dân tộc thiểu số ở Việt Nam (1.626.392 người - tính đến ngày 1/4/2009), đứng thứ hai sau dân tộc Kinh. Văn hóa của người Tày đã góp phần đáng kể tạo nên sự đa dạng, phong phú trong vườn hoa nhiều hương sắc của cộng đồng các dân tộc ở Việt Nam. Trong vốn văn hóa có bản sắc rất riêng này, không thể không kể đến ngôn ngữ, một yếu tố cấu thành văn hóa, đồng thời là phương tiện quan trọng để lưu giữ và truyền bá các hình thái văn hóa tinh thần quan trọng nhất của dân tộc Tày.

Đặc biệt, tiếng Tày đã được dùng để lưu giữ và truyền lại những hình thái văn hóa tinh thần, trong đó có **lễ hội** (lễ là hệ thống các hành vi, động tác nhằm biểu hiện lòng tôn kính của con người đối với thần linh, phản ánh những ước mơ chính đáng của con người trước cuộc sống mà bản thân họ chưa có khả năng thực hiện; hội là sinh hoạt văn hoá, tôn giáo, nghệ thuật của cộng đồng, xuất phát từ nhu cầu cuộc sống, từ sự tồn tại và phát triển của cộng đồng, sự bình yên...); **tập tục** (những hoạt động sống của con người được hình thành trong quá trình lịch sử và ổn định thành nề nếp, được cộng đồng thừa nhận, truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác). Các hình thái văn hóa này (lễ hội, tập

tục) rất gần nhau, thậm chí có những điểm giao nhau. Nghiên cứu các từ ngữ phản ánh các hình thái trên qua ngôn ngữ, trước hết là để hiểu rõ hơn về những giá trị của những nét văn hóa Tày nói chung, qua đó hiểu biết thêm về vẻ đẹp của tiếng Tày, góp phần tôn vinh vốn văn hóa vô giá trong đó có ngôn ngữ của dân tộc này.

1.3. Bản thân tác giả là người con của dân tộc Tày, sinh ra và được nuôi dưỡng trong cái nôi văn hóa Tày, hiện đang sống và làm việc tại trường THPT Bản Ngà, xã Huy Giáp, huyện Bảo Lạc, tỉnh Cao Bằng, khu vực có nhiều dân tộc thiểu số đang sinh sống như dân tộc Dao, Mông, Sán Chay, Lô Lô, Tày, Nùng,... Xuất phát từ những lo lắng trước tình trạng nhiều giá trị văn hóa cổ truyền của nhiều dân tộc thiểu số (trong đó có dân tộc Tày) hiện đang bị mai một, pha tạp, tác giả có nguyện vọng góp một phần sức lực trong việc tìm hiểu nhằm bảo tồn và phát triển vốn văn hóa của dân tộc mình, qua việc tìm hiểu các từ ngữ phản ánh tập tục, lễ hội của người Tày.

Chính vì những lí do trên, đề tài ***“Các từ ngữ thuộc trường tập tục và lễ hội trong tiếng Tày”*** được chọn làm hướng nghiên cứu trong luận văn này.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Qua việc tìm hiểu hình thức và ngữ nghĩa của các từ ngữ thuộc trường tập tục và lễ hội trong tiếng Tày, luận văn nhằm miêu tả một nhóm từ ngữ chỉ những sự vật hiện tượng đặc sắc trong văn hóa truyền thống Tày, đồng thời hướng tới một cuốn từ điển văn hóa Tày trong tương lai.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Tìm hiểu cơ sở lí luận về ngôn ngữ học, văn hóa có liên quan đến tập tục và lễ hội
- Thu thập tư liệu từ ngữ về tập tục và lễ hội qua sách vở, điền dã
- Khảo sát, thống kê - phân loại và miêu tả các từ ngữ chỉ tập tục và lễ hội trong tiếng Tày.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Những từ ngữ thuộc trường tập tục và lễ hội của người Tày, ở xã Đàm Thủy, huyện Trùng Khánh, tỉnh Cao Bằng; xã Huy Giáp, xã Đình Phùng, huyện Bảo Lạc, tỉnh Cao Bằng.

Tư liệu nghiên cứu: được thu thập qua lời nói hàng ngày của người Tày, bằng cách phỏng vấn qua các cuộc điền dã. Một số văn bản khác: sách cúng, tác phẩm văn chương... cũng được sử dụng làm tư liệu nghiên cứu.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Hình thức và ngữ nghĩa của những từ ngữ thuộc trường tập tục và lễ hội của người Tày.

4. Phương pháp nghiên cứu

4.1. Phương pháp ngôn ngữ học điền dã

Phương pháp này được sử dụng để thu thập các ngữ liệu phong phú và đáng tin cậy bằng cách nghe, ghi trực tiếp các cứ liệu từ vựng trong sinh hoạt hàng ngày của người Tày; chụp ảnh, phỏng vấn để khai thác vốn từ ngữ và cách hiểu (gồm cả sự liên tưởng) đối với các tập tục và lễ hội.

4.2. Phương pháp thống kê - phân loại

Phương pháp này được sử dụng khi khảo sát, để tìm ra quy luật xuất hiện của các từ ngữ chỉ tập tục và lễ hội trong tiếng Tày, theo những mục đích miêu tả, phân tích và đánh giá khác nhau.

4.3. Phương pháp miêu tả

Được sử dụng với các thủ pháp phân tích và tổng hợp, nhằm chỉ ra những đặc điểm ngữ pháp và ngữ nghĩa của đối tượng nghiên cứu, đặc điểm định danh sự vật và một số nét văn hóa (được thể hiện một phần qua ngôn ngữ) của người Tày.

Ngoài ra, tác giả luận văn sẽ tham khảo cách nhìn nhận của Văn hóa học, đặc biệt là phong tục tập quán, quan niệm về thế giới quan và nhân sinh quan của người Tày, khi giải thích các nét văn hóa của người Tày được phản ánh qua các từ ngữ về tập tục và lễ hội trong tiếng Tày.